

Opinia prawna
w sprawie zaliczenia pracy w gospodarstwie rolnym rodziców w okresie od
18.06.1988 r. do 31.12.1990 r. Pani D. D. nauczycielce Szkoły Podstawowej w G.R.

1. Przedmiot opinii

Przedmiotem opinii jest udzielenie odpowiedzi na istniejący problem prawny **związany z zaliczeniem pracy w gospodarstwie rolnym po 1 stycznia 1982 r. a przed 31 grudnia 1990r. do stażu pracy, gdy wnioskodawca w tym czasie pobierał naukę w szkole ponadpodstawowej lub szkole wyższej.** Aby móc zaliczyć okres pracy na roli po 1982 r. do stażu pracowniczego należy ustalić, że w tym okresie wnioskodawca miał status **domownika**.

2. Opis sytuacji

Pani D. D. nauczycielka Szkoły Podstawowej w G. R. w dniu 22 listopada 2022 r. złożyła wniosek do Dyrektora Szkoły Podstawowej w G. R. o zaliczenie pracy w gospodarstwie rolnym rodziców w okresie od dnia 18.06.1988r. do dnia 29.02.1996 r. oraz od dnia 30.03.1996 r. do dnia 31.08.1996 r. do pracowniczego stażu pracy. Wniosek zawierał 7 wymaganych załączników do zaliczenia pracy w gospodarstwie rolnym rodziców do pracowniczego stażu pracy.

Na wspomniany wniosek Szkoła Podstawowa w G. R. przygotowała pismo, udzielając odpowiedzi o następującej treści: *„W odpowiedzi na Pani prośbę zaliczenia okresu pracy od dnia 18.06.1988r. do dnia 29.02.1996r. oraz od dnia 30.03.1996r. do dnia 31.08.1996r, w indywidualnym gospodarstwie rolnym w charakterze domownika, odmawiam Pani zaliczenia, do stażu pracy, okresu pracy w gospodarstwie rodziców od dnia 18.06.1988r. do dnia 31.12.1990r., z powodu niespełnienia statusu domownika wskazanym w art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14.12.1982r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin. Status domownika, w tym okresie, wykluczony był w sytuacji gdy osoba w czasie o który zaliczenie wnosi, uczyła się w szkole ponadpodstawowej lub wyższej, zgodnie z par. 2 ust. 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 marca 1983r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin. Z przedłożonego przez Panią oświadczenia wynika, że ww. okresie uczęszczała Pani do Liceum Ogólnokształcącego w R. W rozumieniu ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin z 14.12.1982r. nie nabyła więc Pani koniecznego statusu „domownika”.*

3. Pytanie

- 1) Czy Szkoła Podstawowa w G. R. podjęła prawidłową decyzję o niezaliczeniu mi pracy w gospodarstwie rolnym w okresie od dnia 18.06.1988 r. do dnia 31.12.1990 r. do pracowniczego stażu pracy

4. Podstawy prawne

- 1) Ustawa z 20 lipca 1990 r. o wliczaniu okresów pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym do pracowniczego stażu pracy (Dz. U. z 1990 r. Nr 54 poz. 310) – **art. 1 – 3,**
- 2) Ustawa z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (tekst jedn. Dz. U. z 1989 r. Nr 24 poz. 133 z późn. zm.) – **art. 2 pkt 2.**

- 3) Ustawa z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 933) – art. 6 pkt 2.
- 4) Rozporządzenie Rady Ministrów z 28 marca 1983 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (tekst jedn. Dz. U. z 1988 r. Nr 2 poz. 10 z późn. zm.) – § 2.

Orzecznictwo sądowe:

- 1) Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2019 r., sygn. akt III PK 11/18;
- 2) Wyrok NSA z dnia 8 lutego 2017 r. I OSK 1893/15;
- 3) Wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z 21 lutego 1995 r., sygn. akt III Aur 3/95, OSA 1997,
- 4) Wyroku NSA z dnia 29 lipca 2011 r. o sygn. akt I OSK 321/11;
- 5) Wyrok Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 27 czerwca 2012 r., sygn. akt II SA/Wa 752/12
- 6) Wyrok NSA z dnia 20.11.2013 r. I OSK 2353/12;
- 7) Wyrok WSA w Krakowie z dnia 8 września 2011 r. (...) SA/Ke 428/11;
- 8) Wyrok Sądu Rejonowego w Sandomierzu z dnia 16 listopada 2017 r. sygn. akt IV P 101/17/;
- 9) Wyrok Sądu Rejonowego w Krośnie z dnia 8 lutego 2017 r, sygn. akt IV P 176/16;
- 10) Wyrok Sądu Rejonowego w Bełchatowie z dnia 25 czerwca 2019 r, sygn. akt IV P 18/19;
- 11) Wyrok Sądu Rejonowego w Puławach z dnia 2 listopada 2021 r., sygn. akt IV P 160/20

5. Analiza prawna

Przedstawione zapytanie odnosi się do kwestii zaliczania szeroko rozumianej pracy w gospodarstwie rolnym do stażu pracy pracownika. Zaliczenie okresu pracy do stażu pracy na podstawie ustawy o wliczaniu okresów pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym do pracowniczego stażu pracy wymaga spełnienia co najmniej jednej z przesłanek wskazanych w art. 1 ust.1 ustawy z dnia 20 lipca 1990 r. o wliczeniu okresów pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym do pracowniczego stażu pracy (Dz. U. nr 54, poz. 310)

Zgodnie z art. 1 ust.1 wspomnianej ustawy do pracowniczego stażu pracy zalicza się następujące okresy pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym:

- 1) okresy prowadzenia indywidualnego gospodarstwa rolnego lub pracy w takim gospodarstwie, prowadzonym przez współmałżonka,
- 2) przypadające przed dniem 1 stycznia 1983 r. okresy pracy po ukończeniu 16 roku życia w gospodarstwie rolnym prowadzonym przez rodziców lub teściów, poprzedzające objęcie tego gospodarstwa i rozpoczęcie jego prowadzenia osobiście lub wraz ze współmałżonkiem,
- 3) przypadające po dniu 31 grudnia 1982 r. okresy pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym w charakterze domownika w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin.

Z przedstawionych przez Panią dokumentów wynika, że wobec Pani będzie miał zastosowanie art. 1 ust. 1 pkt 3 wspomnianej wyżej ustawy.

Warunkiem zaliczenia okresów pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym do pracowniczego stażu pracy po 1 stycznia 1983 r. jest:

- ✓ praca w gospodarstwie rolnym w charakterze domownika,

- ✓ spełnienie warunków uznania za domownika w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Zgodnie zaś z ustawą z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin – która obowiązywała do dnia 31 grudnia 1990 r. – **pod pojęciem domownika** należało rozumieć członków rodziny rolnika i inne osoby pracujące w gospodarstwie rolnym, jeżeli:

- pozostawały we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem,
- ukończyły 16 lat i nie podlegały obowiązkowi ubezpieczenia społecznego na podstawie innych przepisów,
- praca w gospodarstwie rolnym stanowiła główne źródło utrzymania.

Natomiast zgodnie z art. 6 pkt 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 1998 r. nr 7, poz. 25, ze zm.) warunkami uznania osoby za domownika konieczne jest:

- ✓ ukończenie 16 lat,
- ✓ pozostawanie z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym lub zamieszkiwanie na terenie jego gospodarstwa rolnego albo w bliskim sąsiedztwie
- ✓ stała praca w gospodarstwie rolnym i nie jest związana z rolnikiem stosunkiem pracy.

W przepisach ubezpieczeniowych definicja domownika ulegała zmianom. Kwestię ubezpieczenia społecznego rolników regulowały: ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu rolników indywidualnych i członków ich rodzin, a od dnia 1 stycznia 1991 r. Zakresy pojęcia domownika, jakie występują na gruncie ustawy z 1982 r. i 1990 r. różnią się od siebie, choć wykazują wiele wspólnych elementów.

W ustawie z 14 grudnia 1982 r. przez określenie "domownicy" - rozumie się członków rodziny rolnika i inne osoby pracujące w gospodarstwie rolnym, jeżeli pozostawały we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem, ukończyły 16 lat, nie podlegały obowiązkowi ubezpieczenia na podstawie innych przepisów, przy czym praca w gospodarstwie rolnym stanowiła główne źródło utrzymania. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 marca 1983 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin precyzowało w § 2 ust. 2 pkt 1, że praca domownika w gospodarstwie rolnym nie stanowi głównego źródła utrzymania, jeśli domownik kształcił się w szkole ponadpodstawowej.

W definicji zawartej w ustawie z 1990 r. brak jest wymogu, by praca w gospodarstwie stanowiła główne źródło utrzymania, natomiast istnieje wymóg stałej pracy w gospodarstwie – to najpoważniejsza różnica pomiędzy zakresami tych pojęć. Na gruncie ustawy z 1990 r. dla objęcia domownika zakresem ubezpieczenia społecznego rolników wystarczający jest bowiem fakt, że dana osoba stale pracuje w gospodarstwie rolnym, przy czym nie pozostaje z rolnikiem w stosunku zatrudnienia, natomiast nie wymaga się, by praca w tym gospodarstwie stanowiła jej główne źródło utrzymania (zob. M. Orlewski, Ł. Słotwiński, Zakres podmiotowy ubezpieczenia społecznego rolników, „Rejent” 2005, nr 2, s. 149).

W przytoczonej definicji ustawodawca w ustawie z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu rolników indywidualnych i członków ich rodzin nie zamieścił warunku podlegania ubezpieczeniu społecznemu i opłacania składek na to ubezpieczenie, co obecnie zostało przesądzone w orzecznictwie sądowym.

Z kolei § 2 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 marca 1983 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym

rolników indywidualnych i członków ich rodzin stanowi, że praca domownika w gospodarstwie rolnym nie stanowi głównego źródła utrzymania, jeżeli domownik kształci się w szkole ponadpodstawowej lub wyższej.

Nauka w szkole ponadpodstawowej wyklucza uznanie danej osoby za domownika, ale tylko dla potrzeb ustalenia obowiązku podlegania ubezpieczeniu społecznemu. Powołany przepis § 2 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia służył zatem w istocie zwolnieniu z ustawowego obowiązku podlegania ubezpieczeniu społecznemu osób kształcących się w szkołach ponadpodstawowych i wyższych.

I tu polecam wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 26 października 2010 r. (I OSK 650/10) potwierdzający, że **nie można przyjąć, że samo kształcenie się w szkole ponadpodstawowej oznacza, iż praca w gospodarstwie rolnym nie jest głównym źródłem utrzymania.**

W podobny sposób wypowiada się: Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 27 czerwca 2012 r., sygn. akt II SA/Wa 752/12, który stwierdza, że :

Definicja pojęcia "domownik" zawarta została w art. 6 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników z dnia 20 grudnia 1990 r. Zgodnie z tym przepisem, ilekroć w ustawie jest mowa o domowniku – rozumie się przez to osobę bliską rolnikowi, która:

a) ukończyła 16 lat, b) pozostaje z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym lub zamieszkuje na terenie jego gospodarstwa rolnego albo w bliskim sąsiedztwie, c) stale pracuje w tym gospodarstwie rolnym i nie jest związana z rolnikiem stosunkiem pracy.

Obowiązująca wcześniej ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 260 ze zm.) w art. 2 pkt 2 zawiera definicję domowników, przez których rozumie się członków rodziny rolnika i inne osoby pracujące w gospodarstwie rolnym, jeżeli pozostają we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem, ukończyły 16 lat, nie podlegają obowiązkowi ubezpieczenia na podstawie innych przepisów, a ponadto praca w gospodarstwie rolnym stanowi ich główne źródło utrzymania.

Wymienioną definicję domownika doprecyzowywało rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 marca 1983 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (tekst jedn.: Dz.U. z 1988 r. Nr 2, poz. 10 ze zm.), również obowiązujące do dnia 31 grudnia 1990 r., które w § 2 ust. 1 stanowiło, iż przy ustalaniu obowiązku ubezpieczenia domowników uznaje się, że domownik pozostaje z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym, jeżeli zamieszkuje na terenie gospodarstwa rolnego prowadzonego przez rolnika lub w bezpośrednim jego sąsiedztwie, a praca domownika w gospodarstwie rolnym stanowi jego główne źródło utrzymania, jeżeli nie osiąga on dochodów z innych źródeł w wysokości przekraczającej miesięcznie połowę najniższego wynagrodzenia obowiązującego w gospodarce uspołecznionej. Praca domownika w gospodarstwie rolnym nie stanowi głównego źródła utrzymania, jeżeli domownik kształci się w szkole ponadpodstawowej lub wyższej (§ 2 ust. 2 pkt 1 powołanego rozporządzenia).

Biorąc pod uwagę, że ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, uchylająca ustawę z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, nie zawiera żadnych przepisów intertemporalnych, które wskazywałyby przypadki stosowania ustawy uchylonej, w niniejszej sprawie należało, zdaniem Sądu I instancji, stosować – zgodnie z ogólną zasadą postępowania administracyjnego – przepisy obowiązujące w dniu orzekania przez organ. Aby zaliczyć skarżącemu do wysługi lat uwzględnianej przy ustalaniu wzrostu uposażenia zasadniczego wnioskowane przez niego okresy pracy

w gospodarstwie rolnym rodziców, należało ustalić, czy w podanych okresach wnioskodawca miał ukończone 16 lat, pozostawał z rolnikiem w gospodarstwie domowym lub zamieszkiwał na terenie jego gospodarstwa rolnego albo w bliskim sąsiedztwie oraz stale pracował w tym gospodarstwie, nie będąc związanym z rolnikiem stosunkiem pracy. Innych przesłanek, niż wyżej wymienione, skarżący spełniać nie musi, bowiem nie wymienia ich zarówno przepis art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 1990 r. o wliczaniu okresów pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym do pracowniczego stażu pracy, jak i przepis art. 6 pkt 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, definiujący pojęcie "domownika". W ocenie Sądu I instancji, organy orzekające w niniejszej sprawie błędnie zinterpretowały przepis art. 6 pkt 2 lit. "c" ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, przyjmując, iż sam fakt kształcenia się osoby pozostającej z rolnikiem w gospodarstwie rolnym w szkole ponadpodstawowej, wyklucza wykonywanie pracy o charakterze stałym w tym gospodarstwie. **Powyższe potwierdził NSA w wyroku z dnia 20.11.2013 r. I OSK 2353/12.**

W podobny sposób wypowiada się Wojewódzki Sąd Administracyjny w Rzeszowie w wyroku z dnia 26.10.2021 r. II SA/Rz. 1170/21, cytując: „Na tle stanu faktycznego sprawy szczególnie istotny jest pogląd wyrażony przez NSA w wyroku z dnia 29 stycznia 2016 r., sygn. akt I OSK 1616/14, w którym stwierdzono, że organy Policji błędnie zinterpretowały przepis art. 6 pkt 2 lit. c ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. "przyjmując, że nauka w szkole ponadpodstawowej oraz niewielki areal gospodarstwa rolnego nie pozwalają przyjąć, że skarżący we wnioskowanym okresie jako domownik wykonywał pracę o charakterze stałym w gospodarstwie rolnym rodziców". Sąd ten stwierdził dalej, że "zestawienie definicji domownika zawartej w art. 6 pkt 2 oraz definicji rolnika sformułowanej w art. 6 pkt 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. dowodzi, że istota działań domownika, który nie prowadzi zawodowej działalności rolniczej na własny rachunek, sprowadza się do pomocy rolnikowi w prowadzeniu gospodarstwa, czyli do wykonywania prac wskazanych mu przez osobę prowadzącą gospodarstwo. Dla uznania pracy domownika w gospodarstwie rolnym za stałą wystarczające jest wykonywanie wszystkich zabiegów agrotechnicznych związanych z prowadzoną produkcją w rozmiarze dyktowanym potrzebami i terminami tych prac oraz używaniem sprzętu ułatwiającego te prace".

Na uwagę zasługuje treść uzasadnienia Sądu Najwyższego w wyroku z dnia 15 lutego 2019 r., sygn. akt III PK 11/18, cytując: „Sąd drugiej instancji stwierdził, że „powód w sposób niebudzący żadnych wątpliwości wykazał, że wykonywał rzeczywiście stałą pracę w gospodarstwie rolnym rodziców, a codzienne przeznaczanie kilku godzin na naukę i dojazdy do szkoły w R. nie pozbawiło go realnej możliwości świadczenia kilkugodzinnej pracy w gospodarstwie rolnym” (s. 4 uzasadnienia). Sąd ocenił ponadto, że „obowiązki, jakie w gospodarstwie wykonywał A. C. były znaczące dla tego arealu gospodarstwa” (s. 4-5), a „przerwy spowodowane zajęciami w R. były krótkie, kilkugodzinne i nie wykluczały w żaden sposób A. C. z prowadzenia rolnego” (s. 5).

W świetle tych ocen i ustaleń Sądu drugiej instancji, których skarżący nie kwestionuje, a którymi Sąd Najwyższy jest związany (art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c.), nie można zaakceptować stanowiska skarżącego, opartego w istocie na odmiennej od poczynionej przez Sąd drugiej instancji ocenie stanu faktycznego, że powód nie wykonywał stałej pracy w gospodarstwie rolnym, podlegającej zaliczeniu do stażu pracy. Przeciwnie, kształcenie się w szkole ponadpodstawowej nie wyklucza możliwość zakwalifikowania świadczonej pracy w gospodarstwie rolnym prowadzonym przez rodziców jako stałej pracy w gospodarstwie rolnym. Nawet bowiem codzienne przeznaczanie kilku godzin na naukę i dojazdy do pobliskiej szkoły nie pozbawia jeszcze syna realnej możliwości

świadczona kilkugodzinnej pracy w gospodarstwie rolnym rodziców. **Za wyrokiem NSA z dnia 8 lutego 2017 r. I OSK 1893/15 należy zatem przyjąć, że łączenie nauki w szkole z pracą w gospodarstwie rolnym nie może stanowić wyłącznej przeszkody do zaliczenia do stażu pracowniczego okresu pracy w gospodarstwie, o ile zostanie wykazane, że stała praca rzeczywiście w gospodarstwie rolnym była wykonywana.** Ponadto, zaliczenie okresu pracy powoła w spornym okresie w gospodarstwie rolnym rodziców nie zależy wprost od ustalenia, że prace tę wykonywał w wymiarze równym co najmniej połowie pełnego wymiaru czasu pracy, ponieważ przepis art. 1 ust. 1 pkt 2 ustawy nie ustanawia takiej przesłanki. W rezultacie okresy systematycznej, niemal codziennej obejmującej co najmniej kilka godzin pomocy w wykonywaniu typowych obowiązków związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego przez rodziców, zwyczajowo wymaganych od dzieci jako członków rodziny rolnika, mogą stanowić stałą pracę w gospodarstwie rolnym zaliczaną do stażu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownika, w tym prawo do nagrody jubileuszowej”.

Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 8 lutego 2017 r. I OSK 1893/15 stwierdził, cytując: Stosownie do art. 1 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 20 lipca 1990 r., ilekroć przepisy prawa (...) przewidują wliczanie do stażu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownika wynikające ze stosunku pracy, okresów zatrudnienia w innych zakładach pracy, do stażu tego wlicza się pracownikowi także przypadające po dniu 31 grudnia 1982 r. okresy pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym w charakterze domownika w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin(...). Artykuł 1 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 20 lipca 1990 r. przewidując zaliczanie do stażu pracowniczego okresów pracy w gospodarstwie rolnym, odwołuje się do pojęcia domownika w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin. Pojęcie „domownika” definiuje między innymi powołany art. 6 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Zgodnie z tym przepisem, ilekroć w ustawie jest mowa o domowniku, to należy przez to rozumieć osobę bliską rolnikowi, która: a) ukończyła 16 lat, b) pozostaje z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym lub zamieszkuje na terenie jego gospodarstwa rolnego albo w bliskim sąsiedztwie, c) stale pracuje w tym gospodarstwie rolnym i nie jest związana z rolnikiem stosunkiem pracy. (...) „Obowiązujące przepisy nie przewidują bowiem wymogu, aby stała praca w gospodarstwie rolnym stanowiła jedyne czy główne zajęcie domownika, a także by była ona wykonywana tylko w określonej porze dnia i jedynie w ściśle określonym wymiarze czasowym. Dlatego też nie można zaakceptować stanowiska skarżącego kasacyjnie organu, że samo kształcenie się w szkole ponadpodstawowej automatycznie wyklucza możliwość zakwalifikowania świadczonej przez domownika pomocy jako stałej pracy w gospodarstwie rolnym. Nawet codzienne przeznaczanie kilku godzin na naukę i dojazdy do pobliskiej szkoły nie pozbawia jeszcze domownika realnej możliwości świadczenia kilkugodzinnej pracy w gospodarstwie rolnym. O wykonywaniu stałej pracy w gospodarstwie rolnym nie może być mowy jedynie wówczas, gdy osoba bliska rolnikowi pobiera naukę w szkole znajdującej się w znacznej odległości od miejsca położenia gospodarstwa i swego miejsca zamieszkania. Nie pozwala to bowiem na codzienny powrót do domu i wiąże się z koniecznością zamieszkania na przykład w internacie lub akademiku. **Zatem łączenie nauki w szkole z pracą w gospodarstwie rolnym nie może stanowić wyłącznej przeszkody do zaliczenia do stażu pracowniczego okresu pracy w gospodarstwie, o ile zostanie wykazane, że stała praca rzeczywiście w gospodarstwie rolnym była wykonywana. Istotne przy tym jest nie to, czy wnioskodawca mógł potencjalnie połączyć naukę z jakąkolwiek pomocą świadczoną na rzecz rolnika, ale czy taką**

pomoc faktycznie w gospodarstwie rolnym wykonywał i czy pomoc tę można rzeczywiście uznać za „stałą pracę” domownika rolnika. (...).

Wojewódzki Sąd Administracyjny w Krakowie w wyroku z dnia 8 września 2011 r. (...) SA/Ke 428/11 stwierdził, że nauka w szkole ponadpodstawowej wyklucza uznanie danej osoby za domownika, ale tylko dla potrzeb ustalenia obowiązku podlegania ubezpieczeniu społecznemu. Powołany przepis § 2 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia z dnia 28 marca 1983 r. w sprawie wykonywania niektórych przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin służył zatem w istocie zwolnieniu z ustawowego obowiązku podlegania ubezpieczeniu społecznemu osób kształcących się w szkołach ponadpodstawowych i wyższych. Nie sposób bowiem przyjąć jako zasady, iż samo kształcenie się w szkole ponadpodstawowej oznacza, iż praca w gospodarstwie rolnym nie jest głównym źródłem utrzymania osoby, która dopiero pobiera naukę w szkole ponadpodstawowej.

Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z 22 października 2010r., sygn. akt. I OSK 650/10 publikowanym w Centralnej Bazie Orzeczeń Sądów Administracyjnych, nauka w szkole ponadpodstawowej wyklucza uznanie danej osoby za domownika, ale tylko dla potrzeb ustalenia obowiązku podlegania ubezpieczeniu społecznemu. W tym samym orzeczeniu NSA przyjął, że w art. 2 pkt 2 powołanej ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (...) ustawodawca nie zamieścił warunku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne przez osobę, która ma być uznana za domownika na podstawie tego przepisu

Na szczególną uwagę zasługują również wyroki Sądu Rejonowego w przedmiotowej sprawie, które w podobny sposób wypowiadają się co Sąd Najwyższy, WSA i NSA. Poniżej przedstawiam wspomniane wyroki:

- 1) Wyrok Sądu Rejonowego w Sandomierzu z dnia 16 listopada 2017 r. sygn. akt IV P 101/17/;
- 2) Wyrok Sądu Rejonowego w Krośnie z dnia 8 lutego 2017 r, sygn. akt IV P 176/16;
- 3) Wyrok Sądu Rejonowego w Bełchatowie z dnia 25 czerwca 2019 r, sygn. akt IV P 18/19;
- 4) Wyrok Sądu Rejonowego w Puławach z dnia 2 listopada 2021 r., sygn. akt IV P 160/20.

Nadmieniam, że są to tylko niektóre prawomocne wyroki sądów rejonowych. Jest ich bardzo dużo.

Reasumując: W definicji zawartej w ustawie z 1990 r. brak jest wymogu, by praca w gospodarstwie stanowiła główne źródło utrzymania, natomiast istnieje wymóg stałej pracy w gospodarstwie – to najpoważniejsza różnica pomiędzy zakresami tych pojęć. Na gruncie ustawy z 1990 r. dla objęcia domownika zakresem ubezpieczenia społecznego rolników wystarczający jest bowiem fakt, że dana osoba stale pracuje w gospodarstwie rolnym, przy czym nie pozostaje z rolnikiem w stosunku zatrudnienia, natomiast nie wymaga się, by praca w tym gospodarstwie stanowiła jej główne źródło utrzymania (zob. M. Orlewski, Ł. Słotwiński, *Zakres podmiotowy ubezpieczenia społecznego rolników*, „Rejent” 2005, nr 2, s. 149).

Nauka w szkole średniej, w innej miejscowości od miejsca zamieszkania, odbywana w systemie dziennym, nie stanowi przeszkody do podjęcia stałej pracy w gospodarstwie rolnym w rozmiarze pozwalającym na jej zaliczenie do okresu zatrudnienia. Jeśli dana osoba po ukończeniu 16 roku życia zamieszkiwała wraz z rodzicami, dojeżdżając jednocześnie do szkoły średniej w sąsiedniej miejscowości – a poza godzinami pracy spędzonymi w szkole stale pracowała w ich gospodarstwie, to okres jej pracy w gospodarstwie powinien być zaliczony do pracowniczego stażu pracy (wyrok Sądu

Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 21 lutego 1995 r., sygn. akt III AUr 3/95, OSA 1997, nr 10, s. 70, LEX nr 29420 z glosą częściowo krytyczną M. Niedośpiąta, OSA 1997, nr 10, s. 70). Podobne stanowisko zajął Sąd Apelacyjny w Białymstoku uznając, że dla zaliczenia okresu pracy w gospodarstwie rolnym po 16 roku życia do okresów ubezpieczenia bez znaczenia pozostaje fakt jednoczesnego uczęszczania do szkoły ponadpodstawowej, o ile oczywiście z całokształtu okoliczności sprawy wynika, że nauka nie wykluczała możliwości stałej pracy w gospodarstwie.

Z pewnością uznanie pracy za stałą w gospodarstwie rolnym wyklucza np. zamieszkiwanie danej osoby w internacie (wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 28 czerwca 1991 r., sygn. akt III AUr 23/91, OSAiSN 1992, nr 10, s. 37, LEX nr 13667 z głosem aprobowującym z pewnymi zastrzeżeniami M. Niedośpiąta, OSAiSN 1992, nr 10, s. 37).

Zaliczenie pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym w charakterze domownika po 31 grudnia 1982 r. do pracowniczego stażu pracy nie wymaga opłacania składek do KRUS - nie przewiduje tego przepis art.1 ust. 1 pkt 3 ustawy o wliczaniu okresów pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym do pracowniczego stażu pracy. W tej sprawie wypowiedział się Naczelny Sąd Administracyjny podnosząc, że zaświadczenie o pracy w charakterze domownika powinno być wydane w oparciu o definicję domownika zawartą w ustawie, z której nie wynika powiązanie tego pojęcia z ubezpieczeniem społecznym płaconym przez rolnika (wyrok NSA z dnia 5 października 2001 r., sygn. akt II SA 1858/2001 1858/2001, LEX nr 53365). Pogląd ten podzielił WSA w Łodzi w wyroku z dnia 31 stycznia 2007 r., sygn. akt III SA/Łd 425/06 (niepublikowany). Potwierdza to również wyrok pracy Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 26 stycznia 2012 r., I OSK 799/11, Legalis).

Praca w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16. roku życia mogła być połączona z nauką w szkole. Warunek był jeden: osoba ta musiała stale pracować na gospodarstwie. Tak więc fakt łączenia pracy w gospodarstwie z nauką w szkole nie może stanowić przeszkody przy ocenie, czy dany okres pracy na roli można dodać do stażu pracowniczego. W tym zakresie należy odnieść się do kategorii bliskiego sąsiedztwa szkoły. Otóż za bliskie sąsiedztwo szkoły należy uznać taką odległość, która umożliwia codzienne dojście/dojazd do szkoły z miejsca zamieszkania i powrót stamtąd oraz następnie dojście/dojazd do gospodarstwa rolnego, w którym uczeń świadczył pracę. Stąd, jeżeli dana osoba po ukończeniu 16. roku życia zamieszkiwała wraz z rodzicami, dojeżdżając jednocześnie do szkoły średniej w sąsiedniej miejscowości, a poza godzinami spędzonymi w szkole stale pracowała w ich gospodarstwie, to okres jej pracy w gospodarstwie powinien być zaliczony do pracowniczego stażu pracy (wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z 21 lutego 1995 r., sygn. akt III AUr 3/95, OSA 1997, nr 10, s. 70). Podobne stanowisko zajął inny sąd, uznając, że dla zaliczenia okresu pracy w gospodarstwie rolnym po 16. roku życia bez znaczenia pozostaje fakt jednoczesnego uczęszczania do szkoły ponadpodstawowej, o ile oczywiście z całokształtu okoliczności sprawy wynika, że nauka nie wykluczała możliwości stałej pracy w gospodarstwie. Z pewnością uznanie pracy w gospodarstwie rolnym za stałą wyklucza np. zamieszkiwanie danej osoby w internacie (wyrok SA w Białymstoku z 28 czerwca 1991 r., sygn. akt III AUr 23/91, OSAiSN 1992, nr 10, s. 37). Zatem ocena „stałości pracy” w gospodarstwie rolnym musi być w każdym przypadku badana indywidualnie i oceniana na tle okoliczności konkretnej sprawy, a samo pobieranie nauki w szkole ponadpodstawowej poza miejscem zamieszkania nie wyklucza jednoznacznie stałej pracy w gospodarstwie rolnym.

VI. Podsumowanie – odpowiedź na pytania

Analiza powyższych norm prawnych w kontekście zadanego pytania **prowadzi do wniosku:**

Zgodnie z ustawą z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin – która obowiązywała do dnia 31 grudnia 1990 r. – **pod pojęciem domownika** należało rozumieć członków rodziny rolnika i inne osoby pracujące w gospodarstwie rolnym, jeżeli:

- pozostawały we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem,
- ukończyły 16 lat i nie podlegały obowiązkowi ubezpieczenia społecznego na podstawie innych przepisów,
- praca w gospodarstwie rolnym stanowiła główne źródło utrzymania.

W świetle przedstawionego orzecznictwa sądowego i nie tylko, nauka w szkole ponadpodstawowej lub w szkole wyższej nie wyklucza uznania, że praca wnioskodawczynie w gospodarstwie rolnym rodziców (taty) stanowiła główne źródło jej utrzymania w rozumieniu art 2 pkt 2 ustawy z dnia 14.12.1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin.

Uwaga! Obecnie okres nauki w szkole nie wyklucza automatycznie możliwości zaliczenia pracy na roli do stażu pracowniczego.

Charakter pracy domownika w gospodarstwie rolnym nie może być utożsamiany z charakterem pracy rolnika w tym gospodarstwie.

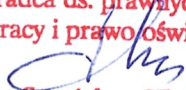
Domownik bowiem nie prowadzi działalności rolniczej na własny rachunek, lecz wyłącznie pomaga rolnikowi w prowadzeniu takiej działalności. On nie pracuje w takim samym wymiarze jak rolnik, co też daje mu możliwość kształcenia się w szkole ponadpodstawowej lub wyższej.

Z przedstawionych dokumentów, które przedłożyła Pani wynika, że wykonywała pracę w gospodarstwie rolnym w wymiarze co najmniej 4 godzinny dziennie, po ukończeniu 16 roku życia i spełniła kryteria wymagane do uznania jej za domownika w rozumieniu art. 2pkt 2 ustawy z dnia 14.12.1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin.

W związku z powyższym spełnia Pani wszystkie wymagania, o których mowa wyżej i okres pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym rodziców od 18.06.1988 r. do 31.12.1990 r. należy zaliczyć zgodnie z art. 1 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 20 lipca 1990 r. o wliczeniu okresów pracy w indywidualnym gospodarstwie rolnym do pracowniczego stażu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownika wynikające ze stosunku pracy.

**Opracował: Stanisław Kłak doradca ds. prawnych
specjalista prawa pracy i ubezpieczeń społecznych,
prawa oświatowego oraz prawa związkowego**

Rzeszów, 13 grudnia 2023 r.

Doradca ds. prawnych
prawo pracy i prawo oświatowe

mgr Stanisław Kłak